

Kozłowska, Zofia T.

O działalności Aleksandra Gieysztora raz jeszcze : (w związku z materiałami poświęconymi Profesorowi Gieysztorowi "PH" t. 91, z. 1, s. 1-92)

Przegląd Historyczny 93/4, 447-449

2002

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

ZOFIA T. KOZŁOWSKA
Polskie Towarzystwo Historyczne

O działalności Aleksandra Gieysztora raz jeszcze (w związku z materiałami poświęconymi Profesorowi Gieysztorowi, PH t. XCI, 2000, z. 1)

Zeszyt pierwszy tomu XCI „Przeglądu Historycznego” przyniósł obszerny zbiór artykułów poświęconych różnym obszarom działalności prof. Aleksandra Gieysztora. Uważam, że warto zwrócić uwagę na kilka zakresów działania, które nie zostały dotąd wskazane przez autorów opracowań i wspomnień, a które wzbogacą wizerunek Profesora.

Historia najnowsza przywołała jej aktywnego współtwórcę do pilnej obserwacji wydawanych źródeł i opracowań; wiele z nich Gieysztor opatrzył przedmowami lub posłowiami; niektóre wymagały wsparcia w zakresie politycznych i cenzuralnych kłopotów wydawniczych: także chwila polityczna często nakazywała wypowiedź jasno precyzującą stanowisko wobec różnych kwestii z dziedziny historii najnowszej. Zakres zainteresowań historią najnowszą był szeroki, jednak w centrum uwagi znajdowała się druga wojna światowa, konspiracja, powstanie warszawskie, a ostatnio — dokumentacja katyńska. Przekazane przez prof. Stanisława Herbsta seminarium Armii Krajowej było od roku 1974 ważną formą działania Gieysztora; podobnie organizacja i udział w wielu poświęconych tej tematyce konferencjach. Mówili o tym profesorowie Władysław Bartoszewski i Ryszard Kiersnowski w czasie wieczoru pamięci zorganizowanego 31 marca 2000 w Instytucie Historii PAN w sposób obszerny i interesujący. Niemniej ten obszar działania Aleksandra Gieysztora wymaga osobnego opracowania.

Kształcenie historyczne — nauczanie historii rozumiał Gieysztor jako edukację historyczną, czyli w pełnym znaczeniu tego słowa wychowanie historyczne, nieograniczające się do wiedzy i sprawności warsztatowej, nie tylko kształtujące postawy obywatelskie, ale też dotyczące wewnętrznej hierarchii wartości, która modeluje człowieka w jego najgłębszych postawach, w godzinie przywoływania wyboru imponderabiliów nie tylko w zakresie historycznym.

Parokrotnie Gieysztor angażował się czynnie w sprawy nauczania historii w szkole, za każdym razem wtedy, gdy potrzeba chwili tego wymagała. Pierwszy raz, opracowując wraz z Tomaszem Szczechurą podręczniki do nauczania w szkole podstawowej¹,

¹ A. Gieysztor, T. Szczechura, *Świat starożytny. Podręcznik do historii dla klasy 6 i 7 szkoły powszechnej*, Warszawa 1947; iidem, *Świat starożytny. Podręcznik do historii dla klasy 7 szkoły powszechnej*, Warszawa 1947; iidem, *Świat starożytny. Podręcznik do historii dla klasy 6 szkoły powszechnej*, wyd. III dopelnione,

bardzo wysoko ocenione, m.in. z powodu bogatego wyposażenia w ilustracje pochodzące z epoki, która była omawiana w podręczniku. One to w istotny sposób kształtowały wyobrażenie o czasach historycznych będących przedmiotem rozważań. Warto zwrócić uwagę, że tekst pierwszego z podręczników został podpisany do druku przez ówczesnego ministra oświaty w grudniu 1946 r., czyli w ciągu roku i paru miesięcy od powrotu autora z obozu. Obok wielu działań: odbudowy i organizacji pracy Instytutu Historycznego UW, publikacji oraz organizacji zniszczonych form bytu codziennego, znalazł Gieysztor czas na napisanie dwóch podręczników — tego co było w tym momencie szkole najbardziej potrzebne. Równolegle w roku akademickim 1946/1947 prowadził cykl wykładów dla nauczycieli z zagadnień wybranych ustroju państwowego Polski średniowiecznej². W kilka lat później był współautorem przygotowanego pod redakcją Juliusza Bardacha podręcznika historii, przeznaczonego dla nauczycieli³.

Drugi raz Aleksander Gieysztor zajął się sprawami nauczania szkolnego, uczestnicząc w latach 1980 i 1981 w negocjacjach dotyczących korekty treści programowych nauczania historii, zawartych w dokumencie: „Propozycje doraźnych zmian w materiale nauczania historii w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych”⁴. W tym samym czasie negocjacje między Ministerstwem a „Solidarnością” dotyczyły przywrócenia po 15 latach nauczania historii w zasadniczych szkołach zawodowych. Aleksander Gieysztor zrecenzował zarówno projekty zmian, jak i napisane na ich podstawie poprawione programy szkolne⁵ oraz nowy program do nauczania historii w zasadniczej szkole zawodowej⁶. Równolegle w związku z korektami programowymi Gieysztor odbył kilka spotkań z nauczycielami na temat genezy państwa polskiego i jego najdawniejszego obszaru.

Po raz trzeci Profesor Gieysztor włączył się w przygotowanie reformy szkolnej w latach dziewięćdziesiątych, recenzując nowy program dla szkoły podstawowej⁷ i dla liceum ogólnokształcącego⁸. Opatrzył też uwagami program dla gimnazjum⁹, lecz pozostały tylko uwagi z jego omawiania.

Warszawa 1948; iidem, *Średniowiecze i czasy nowożytne. Podręcznik historii dla klasy 7 szkoły powszechnej*, Warszawa 1948.

² J. Bardach, *Aleksander Gieysztor a historia państwa i prawa*, CzP–H t. LI, 1999, z. 1–2, s. 15–16.

³ *Historia Polski do r. 1466*, red. J. Bardach (współautorzy: J. Bardach, H. Łowmiański, E. Malczyńska), Warszawa 1953.

⁴ NSZZ „Solidarność”, *Krajowa Rada Sekcji Oświaty i Wychowania. Propozycje doraźnych zmian w materiale nauczania historii w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych*, Warszawa 1981.

⁵ *Program szkoły podstawowej. Historia kl. V–VIII*, Warszawa 1981; *Program nauczania liceum ogólnokształcącego. Historia. Klasy I–IV*, Warszawa 1981.

⁶ *Program Zasadniczej Szkoły Zawodowej. Historia*, oprac. Z. T. Kozłowska i A. Mączkowska, Warszawa 1981.

⁷ *Program nauczania dla szkoły podstawowej. Historia. Program zatwierdzony do użytku szkolnego przez MEN*, 27 września 1996, oprac. Z. T. Kozłowska, W. Mędrzecki, M. Sobańska–Bondaruk, E. Wipszycka–Bravo, K. Zielińska, Warszawa 1997.

⁸ *Program nauczania dla liceum ogólnokształcącego. Historia. Program zatwierdzony do użytku szkolnego przez MEN* dnia 27 września 1996, oprac. Z. T. Kozłowska, W. Mędrzecki, M. Sobańska–Bondaruk, E. Wipszycka–Bravo, K. Zielińska, Warszawa 1997.

⁹ M. Bondaruk, Z. Kozłowska, W. Mędrzecki, E. Wipszycka, K. Zielińska, *Gimnazjum. Program nauczania. Historia 1–3*, Warszawa 1999; Z. T. Kozłowska, K. Zielińska, W. Mędrzecki, *Gimnazjum. Program nauczania. Historia dla klas 1–3. Program alternatywny*, Warszawa 1999.

Innym istotnym obszarem działalności Aleksandra Gieysztora były towarzystwa naukowe, zarówno ogólnopolskie, jak i regionalne, gdzie wspierał chętnie swym członkostwem inicjatywy mniejszych środowisk. Przede wszystkim jednak angażował się w pracę Polskiego Towarzystwa Historycznego, z którego działalnością zetknął się jeszcze przed wojną. Podczas wojny uczestniczył w konspiracyjnych spotkaniach członków Towarzystwa¹⁰, po wojnie wziął udział w jego odbudowie. Pełnił funkcję sekretarza Zarządu Głównego od walnego zgromadzenia, które odbyło się na wiosnę 1947 r., do roku 1953. Jako sekretarz dbał o przepływ informacji zamieszczając bardzo regularnie informacje o działalności Towarzystwa w „Przeglądzie Historycznym”¹¹ i w przeznaczonych dla nauczycieli „Wiadomościach Historycznych”¹². Wtedy i w następnych latach był współorganizatorem wielu sesji i sympozjów odbywających się w czasie Powszechnych Zjazdów Historyków Polskich, a także cyklicznych spotkań jednej z najaktywniejszych komisji Towarzystwa — Komisji Mediewistycznej, gdzie często był referentem, a zawsze uczestnikiem dyskusji. Chętnie uczestniczył w spotkaniach organizowanych przez oddziały terenowe Towarzystwa, a także różne zespoły tematyczne. Za tę działalność został w Polskim Towarzystwie Historycznym w roku 1988 obdarzony godnością członka honorowego, najwyższym wyróżnieniem jakim Towarzystwo rozporządza. Warto dodać, że właśnie Aleksander Gieysztor wręczył dyplom członka honorowego Jerzemu Giedroycowi w imieniu Towarzystwa — pierwsze wyróżnienie pochodzące z Kraju, które zostało przyjęte przez redaktora „Kultury”.

Te trzy obszary aktywności Aleksandra Gieysztora łączy bardzo silnie występująca w Jego działalności idea upowszechnienia wiedzy historycznej w formie, która popularyzuje, a nie banalizuje. Był Gieysztor sprawnym dysponentem różnych środków oddziaływania, także takich, które weszły w możliwość oddziaływania za Jego życia; obok tradycyjnego wykładu, artykułu w prasie czy wywiadu, Gieysztor doskonale komunikował się z odbiorcami poprzez radio i telewizję. Posługiwał się pięknym językiem, w swej warstwie naukowej i emocjonalnej niosącym precyzyjny komunikat dostępny dla wszystkich w zasadzie odbiorców.

Sądę, że te kilka obszarów działania prof. Aleksandra Gieysztora, znacznie wykraczających poza tradycyjny wizerunek profesora uniwersyteckiego, badacza swojej epoki, może portret Profesora wzbogacić. Może też wskazać elementy życia Aleksandra Gieysztora jako pilnego uczestnika życia swoich czasów, Jego postawę służby¹³ i cierpliwego pochylenia się nad człowiekiem, w podejmowanych przez niego działaniach zarówno w odległym średniowieczu, jak i w czasach współczesnych.

¹⁰ A. Gieysztor, *Towarzystwo Miłośników Historii w czasie II wojny światowej*, [w:] *Warszawskie środowisko historyczne w XX wieku*, red. M. M. Drozdowski, H. Szwanowska, Warszawa 1997, s. 72–75.

¹¹ A. Gieysztor, *Towarzystwo Miłośników Historii w Warszawie [sprawozdanie z działalności w latach 1946–1947]*, PH t. XXXVII, 1948, s. 486; idem, *Polskie Towarzystwo Historyczne w latach 1948 i 1949*, KH t. LVII, 1949, s. 401–402.

¹² Idem, *Wznowienie działalności Polskiego Towarzystwa Historycznego*, „Wiadomości Historyczne” t. I, 1948, z. 1, s. 62–63; idem, *Polskie Towarzystwo Historyczne w latach 1948–1949*, „Wiadomości Historyczne” t. III, 1950, z. 1, s. 61–62.

¹³ W. Bartoszewski, wystąpienie 31 marca 2000, wieczór pamięci prof. Aleksandra Gieysztora, nagranie magnetofonowe w posiadaniu autorki.

MATERIAL

Hanna Rybicka — Several Words on a „Roman” from the Home Army. (In Connection with the Book by Wojciech Wiśniewski: *Rzymianin z AK. Rzecz o dr. Józefie Rybickim ps. „Andrzej”, „Maciej”* / *A Roman from the Home Army. On Dr. Józef Rybicki, Pseudonym „Andrzej”, „Maciej”*, Oficyna Wydawnicza Volumen and Wydawnictwo Marabut, Warszawa 2001)

Zofia T. Kozłowska — Once Again on the Activity of Aleksander Gieysztor (in Connection with Material Devoted to Professor Gieysztor, PH vol. XCI, 2000, fasc. 1)

The author referred to a fascicle of „Przegląd Historyczny” containing articles on assorted domains of the interests and work of Professor Aleksander Gieysztor. Supplementing the information contained therein she discussed heretofore unexamined questions: the Professors’s interest in the topic of the second world war, including Polish conspiracy, the Warsaw Uprising and the Katyń massacre, the problem of teaching history in various types of schools (Aleksander Gieysztor was, i. a. the author of school textbooks and a reviewer of history curricula), as well as his activity in scientific societies, especially the Polish Historical Society.

REVIEWS

CONTENTS